

Kommunikation som opbygning af relationer og læringsrum

Mellem selvreferentialitet og dialog

Af Marianne Kristiansen og Helle Alrø

Senere, da de alle sammen havde sagt "farvel" og "mange tak for i dag" til Jakob, gik Plys og Grislingen hjem sammen i den gyldne aften, og længe var der ingen af dem, der sagde noget. "Når du vågner om morgenen", spurgte Grislingen omsider, "hvad er så det allerførste, du siger til dig selv?" "Hvad mon vi skal have at spise i dag?" svarede Plys, "hvad siger du, Grisling?" "Jeg siger, jeg gad vide, hvilke spændende ting, der vil ske i dag?" svarede Grislingen. Plys nikkede tankefuldt. "Ja, men det er akkurat det samme" sagde han (Milne, A.A. 1952)

Formål og synspunkter:

Begrebet kommunikation dækker et meget bredt område. Denne artikel beskæftiger sig med et bestemt område inden for kommunikation, nemlig interpersonel kommunikation. Vi forstår interpersonelkommunikation som ansigt-til-ansigt kommunikation mellem to eller flere mennesker, som er i direkte kontakt med hinanden, og som producerer og udveksler betydning i sociale og psykologiske kontekster¹

Interpersonel kommunikation finder ofte sted i form af samtaler, hvor betydninger produceres og udveksles på forskellige niveauer. Der er således grundlæggende det betydningsniveau, som er iagttageligt, og som udtrykkes gennem krop, sprog og stemme. Det er med andre ord det, der kan ses og høres, og som vi kalder samtals manifeste niveau. Derudover skabes og udveksles der en række betydninger, som ikke direkte kan observeres, men som fremgår indirekte eller fungerer underforstået under samtals overflade. Det kalder vi for samtals latente niveau. Det manifeste

¹ Alrø & Kristiansen (1988), s. 11.

og det latente niveau opererer samtidigt, og kan opfattes og tolkes forskelligt afhængig af parternes for-forståelse og perspektiv og af de kontekster, som samtalen foregår i.

Denne artikel har fokus på to typer samtaler - nemlig selvreferentielle samtaler og dialoger – og på, hvordan disse måder at samtale på skaber forskellige relationer og læringsrum. Artiklen beskriver og diskuterer to synspunkter. Vi argumenterer for det første for, at:

Det er muligt at bevæge sig mellem selvreferentialitet og dialog. Det kan ske ved at flytte fokus fra ens egne på forhånd kendte forståelser og forholdemåder til en undersøgelse af det fremmede i ens eget perspektiv, de andres og det, der sker imellem.

Selvreferentialitet handler om, at man bogstaveligt refererer til sig selv og sine egne for-forståelser og forholdemåder. Det kan med andre ord være svært at se ud over sin egen næsetip. Selvreferentielle samtaler er kendetegnet ved, at man uden selv at vide det oversætter den andens fremmede perspektiv til ens eget bekendte – dvs. at man kommer til at tolke den anden ud fra sig selv, sådan som Plys gør det i citatet ovenfor. Selvreferentielle samtaler er ofte præget af perspektivsammenstød, dvs. af at modsatrettede opfattelser tørner sammen, og af at samtalen kører i ring med gentagelse af de samme uproduktive relationsmønstre mellem parterne. Som eksempel kan nævnes sammenstød mellem et positivt og et bekymret livssyn eller relationsmønstre præget af overbevisning og afvisning, hvor parterne fastholder hver sit perspektiv og afviser den andens, hvorved ingen af dem flytter sig en meter.

Dialoger definerer vi som undersøgende, læringsorienterede, uforudsigelige og risikofyldte samtaler, hvor man stiller spørgsmål ind til den andens perspektiv samtidig med, at man er villig til at problematisere sit eget. Dialoger handler således om at problematisere selvreferentialiteten og udfordre grænsen mellem det fremmede og det bekendte.